

Oulun KäO 24/101743 – parodiavapaus tekijänoikeuslain 23 a §:ssä

1. Käräjäoikeuden tuomio tekijänoikeusrikkoksesta

Oulun käräjäoikeudessa käsiteltiin tammikuussa 2024 syytettä, joka koski verkossa julkaistua videokatkelmaa. Vastaja oli kopioinut noin minuutin pätkän Ylen somaliankielisistä televisiouutisista ja lisännyt alkuperäiseen kuva- ja ääniraitaan itse keksimänsä tekstityksen. Video sai somealusta Twitterissä noin 11 300 katselukertaa ennen kuin se poistettiin.

Vastajan tekstityksellä ei ollut juurikaan yhteistä uutislähetysten alkuperäisen sisällön kanssa, ja katkelman huumori todennäköisesti myös osin perustui siihen, ettei sen yleisö ymmärtänyt alkuperäissisällön kieltä. Uutistenlukijoiden ja haastateltujen repliikkejä oli tekstitetty muun muassa toteamuksilla, että somalien ja turkkilaisten korkea koronakuolleisuus johtuu heidän alemmasta älykkyydosamäärästään, että moskeijassa voi ja pitää koronasta huolimattakin käydä, että korona on ehkä valkoisten keksimä satu ja että koronan vuoksi naiset on hyvä pysyä kotona.

Tuomioistuin katsoi vastajan syyllistyneen videollaan ensinnäkin kiihottamiseen kansanryhmää vastaan. Lisäksi se tulkitsi, etteivät tekijänoikeuslain (404/1961) edellytykset parodialle täyttyneet, ja tuomitsi vastajan rangaistukseen myös tekijänoikeusrikkoksesta. Tuomio on perusteltu varsin niukasti, mutta se on sittemmin tullut lainvoimaiseksi ja ansaitsee nähdäkseni oikeustapauskommentin. Se havainnollistaa nimittäin hyvin vaikeuksia, jotka liittyvät parodiapoikkeuksen sisältävän tekijänoikeuslain 23 a §:n¹ tulkintaan, ja lienee jopa ensimmäinen säännöstä koskeva oikeustapaus. Käräjäoikeuden tulkinta ei välttämättä myöskään ole linjassa Euroopan unionin tuomioistuimen parodiavapautta koskevan oikeuskäytännön kanssa.²

* *Mikko Hoikka*, OTT, toimialajohtaja, Medialiitto.

1. Tekijänoikeuslain 23 a § on osa 3.3.2023 voimaan tulleen niin sanotun DSM-direktiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790, EUVL L 130, 17.5.2019, s. 92–125) implementointia. Pykälän otsikko on Teoksen käyttö parodiassa, ja sen mukaan julkistettua teosta saa käyttää parodiassa, karikatyyrissä ja pastississa.
2. Oulun käräjäoikeus, 2. osasto, 24/101753, asianumero R 23/940, 15.1.2024. Tuomiossa on yhteensä kuusi syytekohtaa, joista tässä keskitytään tekijänoikeusrikkoksesta koskevaan syytekohtaan numero 4. Syytekohtassa numero 3 vastaajalle tuomittiin samasta videokatkelman julkaisemisesta rangaistus kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Kaksi syytekohtasta koski yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, ja näiden osalta syytteet hylättiin. Vastajan syyksi luettiin tuomiossa nyt tarkastellun teon ohella yksi muukin kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Tekijänoikeuden

Tarkastelin aiemmassa kirjoituksessani unionin tuomioistuimen Anu ja Antti -ratkaisua³ (C-201/13 Deckmyn ja Vrijheidsfonds) kolmanteen kohdistuvan parodian edellytysten osalta. Esitin samalla jo lyhyesti näkemykseni siitä, miten ratkaisun toteamusta parodian syrjivästä kontekstista tulisi tulkita. Nyt puheena oleva käräjäoikeuden tuomio tarjoaa tilaisuuden analysoida tätä kysymystä hiukan tarkemmin.⁴

Unionin tuomioistuimen mukaan tekijänoikeuden haltijoilla on lähtökohtaisesti (en principe) oikeutettu intressi siihen, ettei suojattua teosta yhdistetä syrjivään viestiin (ne soit associée à un tel message). Oikeutuksen lähtökohtaisuus tarkoittanee, ettei tuomioistuimen tarkoituksena ollut määritellä mainitsemaansa oikeutta ehdottomaksi, eikä se nähdäkseni voi myöskään sellainen olla. Olisi ensinnäkin kestävämpää evätä parodiavapaus sillä perusteella, että parodiassa toistetaan myös alkuperäisteoksen sisältämiä syrjiviä viestejä. Parodiavapauden tulisi ehkä kuitenkin päteä myös tilanteissa, joissa parodiateos mahdollisesti sisältää syrjiviä viestejä mutta ei kuitenkaan välitä mielikuvaa, että myös alkuperäisteos niitä sisältäisi. Juuri tällainen tilanne vaikuttaa olleen käsillä Oulun käräjäoikeuden tapauksessa.

2. Syrjiviä viestejä koskeva poikkeus ja kolmiporrastesti

Käräjäoikeus perusteli tekijänoikeusrikostuomiota yhtäältä syrjintäkiellolla ja toisaalta tekijänoikeuden rajoituksia koskevan kolmiporrastestin⁵ edellytyksillä. Edellisen osalta se totesi, ettei sallittuna parodiana pidetä sellaista, mikä sisältää syrjivän viestin. Kolmiporrastestin kannalta tuomioistuimien katsoi oikeudenhaltijalle, tässä tapauksessa Ylelle, aiheutuneen videokatkelman levittämisestä huomattavaa haittaa. Katkelma oli tehty aikana, jolloin koronaviruksesta oli

osalta käräjäoikeuden tuomio esiteltiin lyhyesti Tekijänoikeuspäivän oikeustapauskatsauksessa 13.5.2025.

3. Anu ja Antti on käänös flaaminkielisestä sarjakuvasarjasta Suske en Wiske, joka alkoi ilmestyä Belgiassa vuonna 1945 ja jota on käännetty yli 20 kielelle. Suomeksi sarjaa ilmestyi vuosina 1983–87 yhteensä 61 albumia (Mestarikustannus Oy).
4. Mikko Hoikka, Vetoamisfunktio ja parodia. Lakimies 2/2025, s. 282–288. Ratkaisun C-201/13 kohta 31 (ei sisälly ratkaisun loppuun koottuihin vastauksiin unionin tuomioistuimelle esitettyihin ennakkoratkaisukysymyksiin).
5. Kolmiporrastestiksi kutsutaan Bernin yleissopimuksen (SopS 78/1986) 9 artiklan 2 kohtaa, jonka mukaan liittomaat voivat lainsäädännössään sallia kirjallisten ja taiteellisten teosten toisintamisen tietyissä erityistapauksissa edellyttäen, ettei toisintaminen ole ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa eikä kohtuuttomasti loukkaa tekijän laillisia etuja. Euroopan unionin oikeudessa vastaavansisältöinen kolmiporrastesti sisältyy tietoyhteiskuntadirektiivin 2001/29/EY (EYVL L 167, 22.6.2001, s. 10–19) 5 artiklan 5 kohtaan.

ollut liikkeellä paljon disinformaatiota, mitä Ylen uutisoinnillakin oli pyritty estämään. Lisäksi katkelma oli ollut omiaan sotkemaan Ylen uutisointia. Molemmat perustelut ovat alttiita kritiikille tekijänoikeuslain 23 a §:n ja sen osaltaan turvaaman sananvapauden näkökulmasta.

Kuten edellä jo todettiin, teoksen oikeudenhaltijalla on unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaankin lähtökohtainen oikeus siihen, ettei teosta yhdistetä syrjivään viestiin. Käräjäoikeus kuitenkin laajensi tämän säännön yleisemmäksi syrjivän sisällön kielloksi parodiassa. Unionin tuomioistuimen ratkaisua ja etenkin sen sisältämää yhdistämisen käsitettä olisi tullut tarkastella huolellisemmin.

Oulun käräjäoikeuden tarkastelema videokatkelma poikkesi unionin tuomioistuimen Anu ja Antti -ratkaisun tilanteesta muutamalla varsin merkityksellisellä tavalla. Willy Vandersteenin useita vuosikymmeniä jatkuneen klassikkosarjakuvan sankarit edustivat suurelle yleisölle nimenomaan vanhaa, lapsuudesta tuttua, etnisesti homogeenistä ja vieraita kulttuureja eksotisoivaa maailmaa. Anuun ja Anttiin on teoksia tarkemmin tuntematta helppo assosoida myös rassistisia ennakkoluuloja ja ylipäätään suvaitsemattomuutta ja syrjintää, mitä tapauksessa tarkastellussa kampanjassa myös pyrittiin hyödyntämään. Teoksen yhdistäminen syrjivään viestiin ei siis rajoittunut siihen, että parodia sisälsi sekä sarjakuvasta kopioitua kuvastoa että syrjiviä viestejä, vaan siinä nimenomaan vedottiin sarjakuvan hahmoihin syrjivän viestin kannattajina ja luotiin mielikuvaa syrjinnän kuulumisesta myös alkuperäissarjakuvan sanomaan.

Käräjäoikeudessa tutkitussa videokatkelmassa alkuperäisteoksen ja parodian sisällöllinen yhteys oli hyvin erilainen. Vastaajan parodiavideon yleisö tuskin saattoi saada mielikuvaa, että Ylen somaliankielisissä uutisissa suhtauduttaisiin tyykeän syrjivästi etnisiin vähemmistöryhmiin. Tekstitys erosi jo tyyllilajiltaan radikaalisti uutislähetysistä, ja yleisön oli oletettavasti hyvin helppoa ymmärtää tekstitys videota somessa levittäneen vastaajan omaksi sisällöksi. Jos alkuperäisteoksen voidaan ylipäätään väittää tulleen yhdistetyksi vastaajan syrjiviin viesteihin, yhdistäminen oli ennemminkin mekaanista kuin kognitiivista. Ajatuksellista assosiaatiota Ylen ja syrjinnän välillä tuskin syntyi.

Kolmiporrastestin soveltaminen parodiavapauteen kytkeytyy sekin viime kädessä yleisön mahdollisuuteen tehdä ero alkuperäisteoksen ja parodian välille. Vaikka liikkeellä olisi paljon disinformaatiota ja vaikka uutisoinnilla nimenomaan pyrittäisiin estämään tämän leviämistä, kuten käräjäoikeus perusteli, haittaa tiedonvälitykselle voinee syntyä vasta, kun yleisö sekoittaa uutisoinnin ja parodian keskenään eikä siten kykene ottamaan vastaan oikeaa tietoa. Vastaajan videokatkelman tapauksessa tekstitys oli tyylliltään niin kaukana uutisista, että vaaraa sekaantumisesta on vaikea pitää merkittävänä tai syntynyttä haittaa huomattavana. Näistä lähtökohdista kaikki kolmiporrastestin kriteerit tuntuvat ylittyvän: kyseessä on mitä ilmeisimmin uutislähetysten käytön yksittäistilanne, ristiriitaa uutisiin sisältyvien teosten tavanomaisen hyödyntämisen kanssa ei

löydy, ja katkelman levittämisen tuskin voi katsoa kohtuuttomasti haittaavan lähetyksen oikeudenhaltijoiden oikeutettuja etuja.

Rikosoikeuden ne bis in idem -periaatteen näkökulmasta ei sinänsä ole ongelmallista, että yhdessä ja samassa videokatkelman levittämisessä syyllistytään sekä tekijänoikeusrikokseen että kiihottamiseen kansanryhmää vastaan. Kyse on tyyppillisestä ideaalikonkurrenssista, mikä lienee otettu huomioon rangaistuksen mittaamisessa. Parodiavapauden syrjintäpoikkeus vaikuttaa kuitenkin, etenkin käräjäoikeuden tuomion tavoin kategorisesti tulkittuna, perus- ja ihmisoikeusjärjestelmän kannalta epätasapainoiselta.

On toki mahdollista ajatella, että parodiavapautteen on sovellettava samoja muita perusoikeuksia turvaavia rajoituksia kuin sananvapauteen yleisemmin. Perusoikeuksien jakamattomuuden perusteella tulisi kuitenkin soveltaa näistä joko kaikkia tai ei mitään. Yksi tapa tulkita unionin tuomioistuimen mainintaa lähtökohtaisuudesta onkin, ettei syrjintäkiellolla olisi erityisasemaa suhteessa muihin perusoikeuksiin vaan että tekijänoikeuden haltijalla on ehkä yleisempi, lähtökohtaisesti oikeutettu intressi vastustaa teoksensa yhdistämistä lainvastaisiin viesteihin. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi hengen ja terveyden tai yksityiselämän suojan perusteella lainvastaisiksi säädetty sisällöt. Alkuperäisteoksen yhdistämistä parodiateoksen oman sisällön lainvastaisuuteen tulisi toki tällöinkin tulkita suppeasti ja kulloisenkin teoskontekstin ehdoilla.

Sananvapaus joka tapauksessa puoltaa yhdistämisen käsitteen suppeaa tulkintaa. Tekijän intressi vastustaa teoksensa käyttöä lainvastaisia viestejä sisältävässä parodiassa on vastaavasti vahvimmin perusteltu nimenomaan silloin, kun parodia levittää väärää tai leimaavaa mielikuvaa alkuperäisteoksen viesteistä. Taloudellisen yksinoikeuden ohella tekijänoikeuden tarkoitus on toki myös turvata teoksen integriteettiä mutta tuskin sen lisäksi tarjota päällekkäistä suojakerrosta kokonaan tekijänoikeusjärjestelmän ulkopuolella oleville oikeushyville.

3. Pilkan kohteen merkitys parodiavapauden soveltamisessa

Käräjäoikeuden perustelujen valossa jää arvailun varaan, kehen tai mihin vastaanajan videokatkelman pilkan oikeastaan ajateltiin kohdistuvan. Myös tämä kysymys on kuitenkin relevantti tekijänoikeuslain 23 a §:n tulkinnassa. Parodiavapaus koskee nimenomaisesti myös tilanteita, joissa pilkan kohde ei ole käytetty alkuperäisteos tai tämän tekijä vaan jokin muu taho. Tekijän on tietyn edellytyksin siedettävä teoksensa käyttöä myös kolmanteen kohdistuvassa parodiassa. Parodian pilkan kohdistuminen kolmanteen yhtäältä vähentää sen alkuperäisteoksen tekijää loukkaavaa ulottuvuutta mutta toisaalta luo uuden tulkintakysymyksen

siitä, miksi ja milloin juuri tietyn teoksen käyttäminen johonkin aivan muuhun kohdistuvassa parodiassa on tarpeen ja oikeutettua.⁶

Oulun käräjäoikeuden tuomion kuvauksen perusteella tulkittuna vastaajan parodian kohteena ei ollut Yle tai uutistenlukijoiden tai uutislähetysten haastateltavien joukko vaan ehkä ennemminkin Suomen maahanmuuttopolitiikka yleisesti, median suhde maahanmuuttoon tai maahanmuuttajien integraatiohalukkuus tai sellaisen puute. Samalla se kenties tuli parodioineeksi – vaikkakin ehkä tahattomasti – myös ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan ja kyvyttömyyttä ymmärtää kulttuurilähtöistä suhtautumista pandemiatilanteeseen. Koska pilkan kohde oli muualla kuin uutislähetysten tekijöissä, parodiaa on vaikea pitää kohtuuttomana näiden itsensä näkökulmasta. Sitä, oliko parodia kohtuutonta sen kohteeksi joutuneiden kansanryhmien kannalta yleisemmin, tarkasteltiin puolestaan jo rikoslain II luvun 10 §:ssä tarkoitettuna kiihottamisena kansaryhmää vastaan.

Kolmanteen kohdistuvaa parodiaa saattaa ylipäätään olla suoraa parodiaa vaikeampaa tunnistaa tekijänoikeuslain 23 a §:ssä tarkoitetuksi parodiaksi. Oulun käräjäoikeuden tapauksista on tästä näkökulmasta mielenkiintoista verrata toukokuun 2025 mediakohuun, jossa oli kyse uudelleensanoitetun Finlandia-hymnin laulamisesta osana palestiinalaisia tukevaa mielenosoitusta.⁷

Tunnetuimmat Finlandia-hymnin sanat on Jean Sibeliuksen suostumuksella tehnyt V. A. Koskenniemi vuonna 1940. Siinä missä ne kertovat tarinan suomalaisten noususta itsenäisten kansakuntien joukkoon, mielenosoitusversiossa haaveiltiin samankaltaisesta tulevaisuudesta palestiinalaisille. Mielenosoittajat eivät olleet hankkineet sävellyksen käyttöön lupaa Sibeliuksen perikunnalta, mitä he kohun synnyttyä julkisuudessa pahoittelivat. Lupa tuskin kuitenkaan olisi ollut tarpeen, sillä sävelmä tuli todennäköisesti käytetyksi parodiavapauden sallimalla tavalla. Kuten Oulun käräjäoikeuden tapauksessa myös mielenosoitusversiossa parodian kohteena oli kolmas. Pilkka ei kohdistunut Sibeliukseen, Koskenniemeen eikä Finlandia-hymniin vaan esimerkiksi Israelin hallitukseen tai Suomen vallitsevaan Palestiina-politiikkaan. Uudella tekstillä oli selvä temaattinen yhteys Koskenniemen sanojen kanssa, mutta niitä oli toisaalta mahdotonta sekoittaa alkuperäiseen. Vaikka itse sävelteos toistettiin alkuperäisessä muodossaan, parodiavapauden ehdot varmaankin täytyivät myös suhteessa sävelmän ja sanojen muodostamaan teoskokonaisuuteen.

Kolmiporrastestin näkökulmasta Oulun parodiatapauksista ja mielenosoituslaulua yhdisti vähäinen kilpaileva vaikutus alkuperäisteoksen kanssa. Elämystä oikeasta Finlandia-hymnistä ei voinut korvata menemällä kuuntelemaan mielenosoitusta Narinkkatorille eikä Ylen uutisia katsomalla vastaajan videokatkelmia näiden somaliankielisestä lähetyksestä. Teosten parodiakäyttö tuskin saattoi täl-

6. Käsittelin erityisesti tätä kysymystä edellä jo viitatussa kirjoituksessani Hoikka 2025.

7. Mm. Ilta-Sanomat ja Iltalehti 28.5.2025 sekä Helsingin Sanomat 30.5.2025.

löin olla ristiriidassa näiden tavanomaisen hyödyntämisen kanssa. Parodiaversio ei kummassakaan tapauksessa syrjäyttänyt alkuperäisteoksia markkinoilta.

4. Päätelmiä

Käräjäoikeuden tuomio havainnollistaa tekijänoikeuslain 23 a §:n tulkinnan nykyisiä aukkoja. Säännös on edelleen varsin tuore, eikä myöskään aikaisempaan vapaan muunnelman käsitteeseen sisältynyt järin täsmällisiä ehtoja parodiavapaudelle. Myös Euroopan unionin oikeus jättää huomattavaa liikkumavaraa lainkohdan soveltamiseen.

Tuomioistuinten tulisi pystyä parempaan tarkkuuteen siinä, mikä on tekijänoikeuden suojakohde ja mihin tekijänoikeuden haltijan oikeudet intressit voivat sananvapausrajoitusten perusteina ulottua. Tekijänoikeus voi asettaa ehtoja sille, mihin ja millä perusteella teoksia voidaan parodiaversioiden kautta yhdistää, mutta ei sen sijaan sille, mitä parodiassa ylipäätään on sallittua ilmaista.

Kun parodian pilkka kohdistuu kolmanteen, teoksen oikeutettu valikoituminen parodian välineeksi ei ole yhtä ilmeistä kuin itse teosta tai sen tekijää pilkkaavassa parodiassa. Temaattinen yhteys alkuperäisteoksen ja parodian välillä on yksi parodiavapauden edellytyksistä, mutta se ei vielä sellaisenaan tarkoita, että kaikki parodian sisältämät viestit tulisivat tekijänoikeudellisesti relevantilla tavalla yhdistetyksi myös alkuperäisteokseen.

Kolmiporrastesti on oikein sovellettuna hyvä keino määrittää tekijänoikeuden ja sananvapauden välistä tasapainoa parodiatilanteissakin, kunhan sen kolmatta kriteeriä, kieltoa haitata kohtuuttomasti oikeudenhaltijan oikeutettua etua, tulkitaan riittävän suppeasti. Tarpeesta turvata uutisten luotettavuus ei voitane sellaisenaan päätellä parodiasta aiheutuvan uutislähetysten oikeudenhaltijoille huomattavaa haittaa eikä perustella sillä kieltoa tehdä uutislähetyksistä parodiaa. Suunta, johon Oulun käräjäoikeus tapauskuvauksesta ja perusteluista päätellen näyttäisi tekijänoikeusdoktriinia vieneen, vaatinee jatkossa korjausliikkeen.

Mikko Hoikka